

ravnodušnik

marsel prust

Madlena de Guvr je upravo stigla u ložu gospođe Lorans. General de Bivr upita:

— Ko su vaši pratioci večeras, Avronš, Lepre? ...

— Avronš, da, — odgovori gospođa Lorans. — Što se tiče Leprea, nisam se usudila.

Ona dodade pokazujući Madlenu:

— Tako je probirljiva, a pošto bi to za nju značilo sklapanje novih poznanstava...

Madlena se usprotivi. Ona je sretala gospodina Leprea više puta i nalazila da je drag; on je čak jednog dana i ručao kod nje.

— U svakom slučaju, — zaključio gospođa Lorans, — ne treba da žalite, on jeste vrlo prijatan, ali nema u njemu ničeg izuzetnog, a naročito ne za najrazmaženiju ženu Pariza. Vrlo dobro razumem da vas prijateljstva koja imate čine probirljivom.

Lepre je vrlo prijatan ali i potpuno beznačajan, to je bilo opšte mišljenje. Madlena oseti da ono nije bilo u potpunosti i njeno, pa se tome začudi; ali, po-

Volela je ona i njegovu lepotu, njegovu veselost i njegovu tugu, ali površno, kao izraz njegove lepote. Kada više nije bilo sveže, bacala ga je kao iznošenu haljinu.

Iznenada, za vreme prve pauze, Madlena primeti Leprea u parteru; nekoliko trenutaka kasnije general de Bivr, vojvoda i vojvotkinja d'Aleriuv oprostiliše se, ostavljajući je samu sa gospodom Lorans. Madlena vide da je Lepre tražio da mu se otvori loža:

— Gospođa Lorans, — upita ona — da li mi dopuštate da zamolim gospodina Leprea da dođe ovamo, pošto je sam u parteru?

— Tim pre, draga moja, što ću biti primorana da odem za koji trenutak; znate, dali ste mi dozvolu. Roberu nije dobro. Hoćete li da ga ja zamolim?

— Ne, više bih volela da to sama uradim.

Dok je trajala pauza, Madlena je ostavila Leprea u razgovoru sa gospodom Lorans. Nagnuta nad ogronom ložom, gledajući salu, pravila se da je njih dvojice ne zanimaju, sigurno da će moći više uživati u njegovom prisustvu kad za koji trenutak budu sami.

Gospođa Lorans izide da bi uzela svoj ogrtač.

— Pozivam vas da mi se pridružite tokom ovog čina — ravnodušnom ljubaznošću reče Madlena.

— Veoma ste ljubazni gospodo, ali ne mogu, morao bih da odem.

— Ali, ja ću biti sasvim sama — reče Madlena tonom koji je obavezivao; a zatim iznenada, želeći

ci, u grču spopadne gušenje? Tada se ono u očajničkom naporu svog bića, bori za svoj život, za izgubljeni mir koji će pronaći samo sa vazduhom, za koji nije znalo da je njegov nerazdvojni deo.

Tako je isto i Madlena, tek u trenutku kad je saznela za taj Lepreov odlazak o kome nije ni sanjala, razumela, osećajući sve ono što se od nje otkida, koliko je to postalo njen sastavni deo. I gledala je blago, očajna i utučena, gospodu Lorans, ne ljuteći se više na nju, no što se čovek ljuti na astmu koja ga guši, jedni bolesnik koji se davi i očiju punih suza smeši onima koji ga žale a ne mogu da mu pomognu. Iznenada ona se diže:

— Dodite draga prijateljice, ne bih želela da se zbog mene vratite kasno.

Dok je prebacivala svoj ogrtač, ona primeti Leprea i sa zebnjom da bi mogao otići, a da ga ne vidi ponovo, ona žurno siđe.

— Jako mi je žao, naročito ako odlazi, što bi gospodin Lepre mogao pomisliti da mi se ne dopada.

— Ali, on nikada nije rekao tako nešto — odgovori gospođa Lorans.

— Da, da, pošto vi to pretpostavljate, onda i on isto tako misli.

— Ali, naprotiv.

— Ma kad vam ja kažem! — ponovi grubo Madlena. I prišavši Lepreu, obrati mu se:

— Gospodine Lepre, očekujem vas na večeri u četvrtak u osam sati.

ZABORAVLJENA NOVELA MARSELA PRUSTA

Retko se dešava da se opus jednog pisca proširuje osamdeset godina nakon njegove smrti. A kada se radi o jednom od najznačajnijih pisaca dvadesetog veka, koji sa Džozsom i Kafkom čini »sveto trojstvo« modernog romana, onda je u pitanju zbilja zanimljivo otkriće. Naime, pronađena je novela Marsela Prusta koja se ne navodi nigde u njegovim bibliografijama i za koju se, po svemu sudeći, do sada nije znalo.

Novela je pronašao Filip Kolb (Philip Colb) i objavio je 1978. godine kod »Galimara« (Gallimard). Kolb, kolekcionar Prustovih pisama koja inače i objavljuje, naišao je na zanimljiv podatak u pismu upućenom mladom kompozitoru Renaldu Anu (Reynaldo Hahn). U tom pismu Prust objašnjava prijatelju svoju nameru da u knjizi »Zadovoljstva i dani« (»Les plaisirs et les jours«), jednu novelu zameni drugom koju upravo piše:

»Radim na jednoj velikoj stvari i verujem da je dosta dobra; iskoristiće je u mojoj knjizi kao zamenu za novelu o Lepreu, o operi itd. koju ste vi kopirali.«

Zahvaljujući tome što je pismo datirano (22. septembar 1894), bilo je moguće utvrditi šta je bila ta »velika stvar«. To je novela »Smrt Baldasara Silvanda, vikonta od Silvanije« (»La mort de Baldassare Silvanie, vicomte de Sylvanie«). Međutim nigde nije bilo traga drugoj noveli, onoj koju je Renaldo An kopirao za Prusta. Da se radilo o nekom drugom autoru, iznenađenju ne bi bilo mesta, pošto je novela, kao slaba, izbačena iz knjige; ali zna se da je Prust imao običaj da čuva sve što je napisao, sve rukopise, pa čak i pisma koja nikada nije poslao.

Sledeći trag pronađen je u još neobjavljenom pismu iz 1910. godine koje je Prust poslao svome prijatelju Roberu de Fleru (Robert de Flers). Između ostalog u njemu se spominje i časopis »Savremeni život« (»La vie contemporaine«):

»Napisao sam u tom časopisu jednu imbecilnu novelu za koju se postavilo da mi je potrebna i učinio bi mi veliku uslugu kada bi mi poslao taj broj.«

Sasvim nehajno, Prust ne daje ni najmanju informaciju o časopisu, ni broj, ni godinu, pa čak ni naslov novele. Ali, naziv časopisa bio je sasvim dovoljan da se u toj efemernoj i malo poznatoj reviji, u broju od prvog marta 1896. godine pronađe sledeći naslov: »Ravnodušnik« (»L'Indifférent«) Marsela Prusta.

I tako je otkrivena novela o kojoj Prust piše Renaldu Anu, novela o Lepreu i o operi.

Prust o noveli govori da je »imbecilna«, što se može lako razumeti. Novela je slaba, ličnosti neubedljive i psihološki nemotivisane. Lepre, ravnodušnik, smešno je nestvaran i papirnat, dok ženski lik, mada pomalo patetičan, dozvoljava da se nazru mogućnosti budućeg velikog istraživača ljudske duše. Upravo zbog toga nam je ona i zanimljiva, jer već sadrži ideje koje će Prust razvijati kasnije u svome delu.

Novela ima dosta sličnosti sa romanom »Jedna Svanova ljubav« i možda nije puka koincidencija Prustova želja da nađe časopis u kome je štampana, baš u vreme kad piše svoj roman. Novela prati razvoj ljubavi jedne dame iz visokog društva, koja se iznenada zaljubljuje u čoveka koga do tada nije ni primećivala. Lepre se od ostalih muškaraca izdvaja svojom ravnodušnošću, što je polazna tačka za razvoj ljubavi Madlene de Guvr. Sličan razvoj osećaja pratimo kod Svana, kada jedne večeri stiže kod Verdirenovih i ne zatiče Odetu koja je već otišla. I u jednom i u drugom slučaju pratimo tok neobjašnjive naklonosti koja se kasnije pretvara u ljubav. I ova kao i druge ljubavi u Prustovom delu je neostvariva i nesretna. Razumevanje i uzajamnost osećanja su nemogući. Takve su ljubavi Marsela i Albertine, Svana i Odete, Sen Lua i Rašele.

Još jedan važan postulat prustovske ljubavi nalazimo u sledećoj rečenici ove novele: »Razlozi njene ljubavi bili su u njoj i ako su pomalo bili i u njemu, nisu bili ni u njegovoj intelektualnoj, pa čak ni u fizičkoj superiornosti.« Ljubav se razvija nezavisno od svog objekta kao neobjašnjivi proces koji se odvija u zaljubljenom. Čini se da se Prustovo shvatanje ljubavi nije bitno izmenilo i izgleda da je u osnovnim crtama i postojalo još u njegovim dvadesetim godinama.

Primeri ovakvih analogija mogli bi se još nabrajati, ali i ovakav letimičan prikaz pruža nam mogućnost da se uverimo u zanimljivost i važnost ove novele.

I tako, posle osamdesetak godina ova novela ponovo je izašla pred čitaoca. Ljubiteljima lepe književnosti ona neće pružiti veliko uživanje, ali će književnim stručnjacima i poznavateljima Prustovog dela dati zanimljiv materijal za analizu. Nikada nećemo saznati da li je Rober de Fler nabavio traženi broj časopisa »Savremeni život« za Prusta i da li je on zaista koristio novelu dok je pisao »Jednu Svanovu ljubav«. Bez obzira na to, jasno je da su ideje i postupci naslućeni već u ovom mladalačkom radu, sazrevali u autoru da bi se kasnije maestralno pojavili u njegovom delu.

P. Sekeruš

što Lepreovo odsustvo nije izazivalo kod nje jače razočarenje, njena simpatija nije je uznemirila. Lica u sali su se okrenula ka njoj, prijatelji su već dolazili da je pozdrave i da joj upute komplimente. To za nju nije bilo novo, ali je ipak maglovitom pronicljivošću džokeja za vreme trke ili glumca tokom predstave, osećala da večeras pleni lakše i potpunije nego obično. Bila je bez ikakvog naklona, u bluzi od žutog tila prekrivenog katejama; u crnu kosu prikacila je takođe nekoliko kateja koje su visile sa te tamne kule kao blede venci svetlosti. Sveža i zamišljena kao i ti cvetovi, polinezijskom ljupkošću svoje frizure podsećala je na Maeni Pjera Lotija i Renalda Ana. Svoje večerašnje čari, odslikane iskrenom odanošću u zasenjenim očima, ogledala je zadovoljnom ravnodušnošću koja se uskoro pomešala sa žaljenjem što je Lepre nije video takvu.

— Kako ona voli cveće! — uzviknu gospođa Lorans, gledajući njenu bluzu.

Ustvari, volela ga je na jedan jednostavan način, zato što je znala koliko je lepo i koliko čini lepim.

gotovo nesvesno da primeni pravila koketerije sadržana u slavnom: »Ako te ja ne volim, onda me ti voliš«, ona se sabra.

— Ali, potpuno ste u pravu, i ako vas čekaju, nemojte da kasnite. Zbogom gospodine.

Želela je da srdačnošću svog osmeha ublaži grubost, za koji joj se činilo da postoji u toj dozvoli. Ali, to je bila grubost samo u odnosu na njenu silnu želju da ga zadrži i gorčinu njenog razočarenja. Svakom drugom bi se takav savet za odlazak činio ljubazan.

Gospođa Lorans se vratila:

— Tako dakle, on odlazi; otaču sa vama da ne biste bili sami. Jeste li se nežno oprostili?

— Oprostili?

— Mislim da krajem ove nedelje polazi na dugo putovanje u Italiju, Grčku i Malu Aziju.

Dete koje od rođenja diše ne vodeći nikada o tome račun, ne zna koliko je vazduh koji mu tako blago nadima grudi da to i ne primećuje, neophodan za njegov život. A šta ako ga u najvećoj grozni-

— Nisam slobodan u četvrtak, gospodo.

— Onda petak?

— Nisam slobodan ni tada.

— U subotu?

— Subota, dogovoreno je.

— Ali, draga, vi zaboravljate da u subotu večera te kod princeze d'Avronš.

— Ne mari, otkazujem.

— Oh, gospodo, ja ne želim. . . poče Lepre.

— Ja želim! — uzviknu Madlena van sebe. — Ni u kom slučaju neću ići kod Fani. Nisam uopšte ni nameravala da tamo idem.

Kada se vratila kući, dok se polako skidala, Madlena se prisećala zbivanja te večeri. Stigavši do trenutka kada je Lepre odbio da ostane sa njom za vreme poslednjeg čina, pocrvene od poniženja. Osnovna pravila koketerije i najstrože dostojanstvo nalagali su da posle toga prema njemu pokaže krajnju hladnoću. Umesto toga, taj trostruki poziv na stepeništu. Ozlojeđena, podiže ponosno glavu i ugleda se u dnu ogledala, tako lepa da više nije sumnjala da

će je on voleti. Zabrinuta i očajna samo zbog njegovog skorog odlaska, zamišljala ga je punog nežnosti, koju je on hteo, nije znala zašto, da sakrije od nje. To će joj možda priznati uskoro u nekom pismu i bez sumnje odložiti svoj odlazak, otići sa njom. . . Kako? . . . Ne treba o tome misliti. Ali, videla je njegovo lepo, zaljubljeno lice kako se približava njenom da je zamoli za oproštaj. »Nevaljalac!« — reče.

Ali, možda je još uvek ne voli; otići će a neće imati vremena ni da se zaljubi u nju. . . Očajna, spusti glavu i pogled joj pade na još čežnjivije poglede svenulog cveća sa njene bluze, koje je pod sparušnim kapcima izgledalo kao da će zaplakati. Pomisao koliko je kratko trajao taj njen san, nesvesan samog sebe, koliko bi kratko trajala njena sreća, čak i kad bi se ostvarila, spojila se sa tugom ovog cveća koje je pred smrt čežnulo i osetila je kako joj srce tuče prvom ljubavlju, prvim poniženjem i prvim bolom.

Sutradan, ne htede nikakvog drugog cveća u svojoj sobi, obično punoj svežih ruža koje su slavobitno klicale.

Kada je gospođa Lorans ušla, ona se zaustavi kraj vaza u kojima su umirale katleje, lišene lepote za oči bez ljubavi.

— Kako, draga moja, zar vi koji ste toliko voleli cveće?

— Čini mi se da ga tek od danas volim — htela je da odgovori Madlena; ali se zaustavi, ne želeći da se objašnjava, osećajući da postoje stvari koje ne možemo objasniti onima koji ih već ne nose u sebi.

Zadovoljila se da se na primedbu samo ljubazno nasmeši. Osećanje da taj njen novi život ne poznaje niko, a možda čak ni Lepre, izazivalo je kod nje retko zadovoljstvo, mešavinu očajja i ponosa. Donesoše poštu; ne našavši Lepreovo pismo ona se oneraspoloži. Upoređujući apsurdnost zbog tog razočarenja, budući da nije postojalo ni najmanje povoda za neku nadu, i jačinu tog razočarenja, sasvim stvarnog i svirepog, ona shvati da više ne živi samo životom događaja i čenjenica. Veo laži počeo je da joj se navlači na oči za jedan period čije je trajanje bilo nemoguće predvideti. Odsad će stvari videti samo kroz nj i više nego ostale, možda baš one koje bude htela da upozna i da živi onako kako ih Lepre preživljava, one koje su se odnosile na njega.

Ipak, postojala je nada da je lagao, da je njegova ravnodušnost bila samo gluma: znala je da je opšte mišljenje da je ona jedna od najlepših žena Pariza, i da su slava pametne, duhovite i otmene žene, kao i visoki društveni položaj doprinosili njenoj lepoti. S druge strane, Leprea su smatrali inteligentnim čovekom; umetnik, veoma blag, vrlo dobar sin, ali retko pozivan u društvo, on nikada nije imao uspeha kod žena; pažnja koju mu je poklanjala morala mu se činiti kao nešto neverovatno i neočekivano. Čudila se i nadala. . .

II

Mada je Madlena u jednom trenutku podredila Lepreu sve interese i svu naklonost svog života, ipak je mislila, a njeno mišljenje bilo je potkrepljeno i sudom drugih ljudi, da iako nije bio neprijatan, Lepre beše inferioran u odnosu na izuzetne muškarce koji su joj tokom četiri godine od smrti markiza de Guvera pružali utehu u njenom udovištvu, dolazeći joj u posetu više puta svakog dana i bili najdržaji ukras života.

Osećala je vrlo dobro da ga neobjašnjiva naklonost koja ga je učinila za nju izuzetnim bičem ipak ne izjednačava sa drugima. Razlozi njene ljubavi bili su u njoj, i ako su pomalo bili i u njemu, nisu bili ni u njegovoj intelektualnoj, pa čak ni u fizičkoj superiornosti.

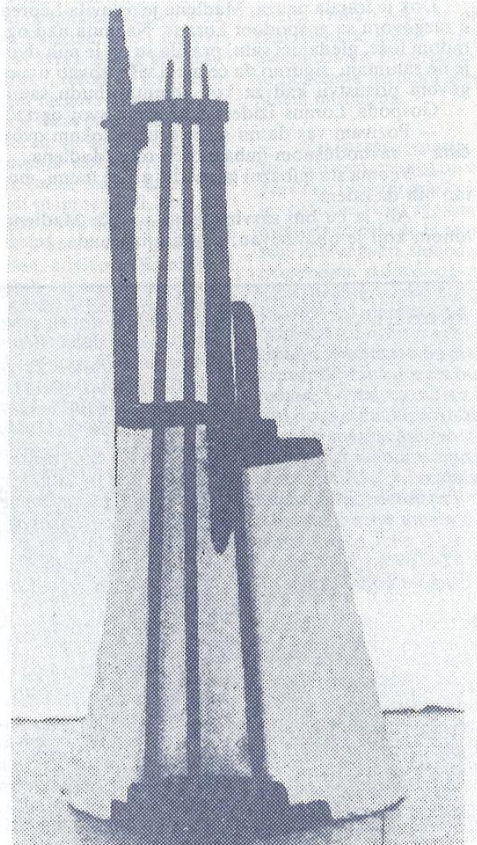
Upravo zato što ga je volela, ni jedno drugo lice, ni jedan osmeh, ni jedna pojava nisu joj bili tako prijatni kao njegovi, a ne zato što su njegovo lice, njegov osmeh ili pojava bili prijatniji od drugih. Ona je poznavala lepše i draže muškarce i to je znala.

I tako, kada je u subotu u osam i četvrt Lepre ušao u Madlenin salon, on se istovremeno suočio, a da to nije ni znao, sa najstrastvenijom prijateljicom i najpronicljivijim protivnikom. Ako je njena lepota bila naoružana da ga pobedi, njen duh nije bio manje spreman da mu sudi; bila je rešena da ubere kao gorak cvet zadovoljstvo što uviđa da je običan i smešno nesrazmeran u odnosu na ljubav koju oseća prema njemu. Nije to bilo iz obaviznosti! Osećala je dobro da će uvek iznova biti uhvaćena u čarobnu mrežu i da će očka koja njen izostren duh bude pokidao tokom Lepreovog prisustva, njena vredna mašta iznova popraviti, čim bude otišao.

I zaista, kad je ušao odjednom se smirila; pruživši mu ruku, činilo se da mu je oduzela svu moć.

On više nije bio jedini i apsolutni despot njenih snova, samo prijatan posetilac. Časkali su: tada sve njene predrasude padoše. U njegovoj plemenitoj dobroći i odvažnoj ispravnosti duha nalazila je razloge, koji ako i nisu u potpunosti opravdali njenu ljubav, objašnjavali su je bar malo, pokazujući joj da njene pretpostavke odgovaraju stvarnosti, te činili da se njena ljubav ukoreni i jače razvije. Primitila je takođe da je mnogo lepši nego što je mislila, sa likom Luja XVIII, nežnim i plemenitim.

Sva sećanja na umetnost vezana za portrete iz tog perioda, pridružiše se od tad mislima o njenoj ljubavi, dajući im novi život i uvodeći ih u sistem njenih estetskih vrednosti. Naručila je iz Amsterdama fotografiju portreta mladića koji je ličio na njega.

dorđe lazić, skulptura

Srela ga je nekoliko dana kasnije. Njegova majka je bila obiljno bolesna a njegov put odožen. Ispričala mu je da na svom stolu sada drži jedan portret koji je podseća na njega. Bio je dirnut ali hladan. Zbog toga je duboko patila, težeći se ipak misliti da je sad barem razumeo njenu pažnju ako nije u njoj uživao. Voleti grubijana koji to ne bi ni primetio, bilo bi još okrutnije. I tako, prebacujući mu u sebi ravnodušnost, počele da ponovo viđa ljude zaljubljene u nju, prema kojima je ona bila ravnodušna i koketna, da bi na njima isprobavala nežno i lukavo milorsrde koje bi joj bilo dovoljno da dobije od njega. Ali, kada se sa njima susrete, svi su imali strašnu manu što nisu bili on, i njihova pojava samo ju je ljutila. Pisala mu je, on četiri dana nije odgovorio, a zatim stiže pismo koje bi svako drugi smatrao ljubaznim, ali nju ono baci u očaj. Pisao je:

»Mojoj majci je bolje, krećem kroz tri nedelje, mada mi je život za to vreme prilično ispunjen, nastojacu da dođem jednom da vas pozdravim.«

Da li je to bila ljubomora a sve što je »ispunjavanje njegov život« i sprečavalo je da u njega prodre, tuga zbog njegovog odlaska i zbog toga što bi došao samo jednom za to vreme, ili još više bol što nije osetio potrebu da je posećuje deset puta dnevno pre nego što krene: nije mogla ostati u kući, stavila je šešir u žurbi i pošla pešice, idući brzo ulicama koje su vodile njegovoj kući, sa besmislenom nadom da će se on nekim čudom, na koje je računala, pojaviti na uglu nekog trga, blistajući od nežnosti i da će joj jednim pogledom sve objasniti. Iznemada, ugleda ga kako šeta i razgovara veselo sa prijateljima. Tada se zastide, poverova da će pogoditi da je krenula da ga traži i ude hitro u jednu radnju. Sledećih dana nije ga više tražila. Izbegavala je mesta na kojima bi ga mogla sreći, čuvajući tu poslednju koketeriju s njim i poslednji trag dostojanstva pred samom sobom.

Jednog jutra sedela je sama na terasi »Pored vode« u Tiljerijama. Puštala je svoju setu da plavi, da se širi, da se prepušta slobodnije otvorenom horizontu, bere cveće, juri sa ružama puzavicama, vodokocima i kolonadama, galopira u potrazi za kolanjanicima koji su napuštali orsejsku četvrt, da se prepusti vodenog struji Sene i lagano leti sa lastama bledim nebom. To je bio peti dan od ljubaznog pisma koje ju je ucvelilo. Iznemada vide Lepreovu veliku belu pudlu koju je ovaj svakog jutra puštao samu da izide. Zbog toga ga je zadirkivala, rekla je da će mu je jednog dana neko ukrasti. Životinja je prepoznade i približi se. Luda potreba da vidi Leprea, koju je potiskivala već pet dana, potpuno je obuze. Uzevši životinju u svoje naručje, potresena jecajima, stade je dugo grliti svom snagom, a zatim, pošto skide buket ljubičica koji je nosila na bluzi i zakači ga za pseću ogrlicu pusti ga da ode.

Umirena tim preokretom, staloženija, vedrija, oseti kako njene ljutnje nestaje malo po malo i kako joj se malo radosti i nade vraća sa telesnim okrepljenjem te da joj je stalo do života i do sreće. Lepre je polazio kroz sedamnaest dana, napisala mu je da dođe sutradan na večeru, izvinila se što mu još nije odgovorila, a potom provede dosta mirno popodne. Uveče je večerala u gradu; na večeri je trebalo da bude prisutno puno muškaraca, umetnika i sportista, koji su poznavali Leprea. Htela je da sazna ima li neku ljubavnicu, bilo kakvu vezu koja bi ga sprečila da joj se približi i koja bi objasnila njegovo čudno ponašanje. Mnogo bi patila ako bi to čula, ali bi barem znala, a možda bi se mogla i nadati da će njena lepota vremenom pobediti. Izide iz kuće odlučna da to odmah ispita, a potom obuzeta strahom nije se usudila. Napokon, dok je pristizala, manje je vukla želja da sazna istinu, no potreba da o njemu govori drugima, setna čar da ga spominje makar uzalud, svuda gde je bila bez njega. Posle večere, ona reče dvojici muškaraca koji su bili pored nje i čiji je razgovor bio dosta slobodan:

— Kažite mi, poznajete li dobro Leprea?

— Oduvek, srećemo ga svakoga dana ali nismo baš bliski.

— To je drag čovek?

— Da, to je drag čovek.

— Pa dobro, možda mi možete reći . . . nemojte misliti da ste obavezni da budete previše blagonakloni, pošto se radi o jednoj stvari od zaista velike važnosti za mene. U pitanju je jedna mlada devojka koju volim svim srcem i koja mu je naklonjena. Da li je on osoba za koju bi se moglo udati bez straha?

Njena dva sagovornika ostaše zbunjeni za trenutak.

— Ne, to nije moguće.

Madlena vrlo hrabro nastavi, da bi s tim što pre završila.

— On ima neku staru vezu?

— Ne, ali konačno to je ipak nemoguće.

— Kažite mi zašto, molim vas.

— Ne.

Ali, napokon, bolje je reći joj, jer bi mogla pretpostaviti najstrašnije stvari ili nešto smešno.

— Pa dobro, reći ću vam i nadam se da time neću naškoditi Lepreu: prvo, vi to nećete prenositi, a uostalom čitav Pariz to zna, a što se tiče braka, on je suviše pošten i fin da bi mislio o tome. Lepre je drag momak, ali ima jedan porok. On voli proste žene, koje ljudi kupe u blatu, i ludo ih voli; ponekad provodi noći u predgrađu ili na spoljnim bulevarima uz opasnost da jednog dana bude ubijen, i ne samo da ih ludo voli već ne voli nikakve druge. Najprivlačnija žena iz visokog društva ili najidealnija mlada devojka ostavljaju ga potpuno ravnodušnim. Nije sposoban čak ni da obraća pažnju na njih. Njegova zadovoljstva, njegova interesovanja i njegov život su negde drugde. Ljudi koji ga nisu poznavali govorili su nekada da će ga sa njegovom izuzetnom prirodnom neka velika ljubav izvući iz toga. Ali, zato bi bila potrebna i sposobnost za ljubav, a što za to nije sposoban. I njegov otac je bio takav, a on takvi neće biti i Lepreovi sinovi to je stoga što ih on neće ni imati.

Sutradan uveče u osam sati, Maldeni je najavljen da je gospodin Lepre u salonu. Ona ude; prozori su bili otvoreni, lampe još nisu bile upaljene i on je čekao na balkonu. Nedaleko od njih nekoliko kuća okruženih baštama ležalo je u ublaženoj večernjoj svetlosti, daleko, istočnjačkoj i mističnoj, kao da je to bio Jerusalim. Retka i blaga svetlost davala je svakom predmetu sasvim novu vrednost, gotovo uzbuđuju. Blistava kolica u sredini mračne ulice izgledala su dirljivo kao tamo dalje, tamno i već mračno stablo kestena pod lišćem koje se još kupalo pod poslednjim zracima. Na kraju avenije sunce se spuštalo veličanstveno kao kakva trijumfalna kapija oki-

čena nebeskim zlatom i zelenilom. Kraj susjednih prozora ljudi su čitali u svečanoj porodičnoj atmosferi. Približavajući se Lepreu, Madlena oseti kako umirujuća blagost svih tih stvari slabi, omekšava i otvara njeno srce te se jedva uzdrža da ne zaplače.

A on, još lepši i draži večeras, bio je s njom ljubazan kao nikad do tada. Zatim su ozbiljno razgovarali i ona po prvi put primeti svu uzvišenost njegove inteligencije. Ako nije imao uspeha u društvu, to je bilo baš zato što su istine koje je on tražio bile izvan vidokruga ljudi od duha i zato što su istine uzvišenih duhova smešne greške na zemlji. Njegova dobrota im je davala ponekad draž poezije, kao što sunce ljupko boji visoke vrhove. Bio je tako prijatan s njom, pokazao se toliko zahvalan zbog njene dobrote, tako da osećajući da ga nikad nije toliko volela i pošto je odbacila nadu da bi joj ljubav mogla biti izvrzavana, ona radosno i iznenadno nasluti mogućnost čisto prijateljske veze, zahvaljujući kojoj bi ga mogla vidati svaki dan; o tome mu mudro i radosno izloži svoj plan. Ali, on reče da je suviše zauzet i da će teško pronaći više od jednog slobodnog

dana u dve nedelje. Rekla mu je sasvim dovoljno da bi mogao shvatiti ako je hteo, da ga ona voli. A on, ma koliko da je bio stidljiv, ako je imao i najmanje naklonosti prema njoj, našao bi prijateljske reči, makar najbeznačajnije. Pošto je tako bolećivo upirala oči u njega, ona bi ih odmah razumela i halapljivo bi se zasitila. Htela je da ga zaustavi dok je nastavljao da govori o svojoj zauzetosti, o svom tako ispunjenom životu, a onda iznenada pogled joj zaroni u srce njegovog protivnika isto toliko duboko koliko bi mogao da uroni u beskrajni horizont neba, što se pružio ispred nje, i ona oseti beskorisnost govora. Začuta, a potom reče:

— Da, razumem, jako ste zauzeti.

I na kraju večeri, kad on napuštajući je reče:

— Zar se neću moći oprostiti od vas?

Ona mu odgovori blago:

— Ne, prijatelju moj, zauzeta sam i mislim da je bolje da se na ovome završi.

Čekala je neku reč; on je ne izgovori i ona mu ponovi:

— Zbogom.

skok

ida fink

Dolazila je s roditeljima, u ružičastoj haljinici, u blistavim lakiranim cipelicama, roditelji su pili čaj u salonu, deca su išla u vrt, gde je počinjalo izivljavanje nad malim, doteranim gostom.

Početak je bio prilično nevin, obična igra koja se zasnivala na bacanju lopte u zid kuće i izvođenju — pre nego što se lopta vrati — najrazličitijih pirueta, obrta, pljeskanja rukama. Zid kuće prekrivale su tamne mrlje, malter se ljuštio i opadao — bili su to tragovi naših dugotrajnih vežbi, tokom kojih smo postizali perfekciju. A ona — da li zbog toga što joj kod kuće nisu dozvoljavali da uništava zidove ili nije volela tu igru — »padala« je već u drugom razredu, posle je učtivo stajala ispod drveta, nenametljivo ružičasta, posmatrajući kako pljeskamo, vrtimo se, podižemo nogu savijenu u kolenu i ispod nje prevlačimo belu tenis lopticu. S lakoćom, bez »padanja«, prelazili smo iz razreda u razred, osvajajući na kraju univerzitetskog diplomu, mi, to jest Elžbjeta, ja i naš prijatelj Tadeuš, koji je uveo učeni izraz »padati«, otkad je njegov brat pao na maturi.

Zatim smo pitali: Hoćeš li još jednom ispočetka? — a ona, udešena, postidena cirkuskom predstavom, čutke je klimala glavom, uzimala uslužno pruženu lopticu, koja je na samom početku letela u malinjak. Triput osvojena diploma profesora stavljala je tačku na igru razredima. Onda je na red dolazio perorez.

— Moraš da paziš — upozoravali smo svaki put — ovo je opasna igra... a Tadeuš je podizao nogavicu svojih kratkih pantalona i otkrivao debelu, ružnu gusenicu na svom udu, ožiljak od neoprezno bačenog noža.

— Dok su mu šili nogu, rikao je kao vepar — ponosno smo dodavali. Ona je gledela i kolebajući se uzimala u ruku zardali perorez.

Ne znamo šta ju je više užasavalo: grozna gusenica na Tadeušovom udu ili kazna zbog izgubljenе igre — pašenje trave.

Za nju je kraj posete predstavljao olakšanje, odlazila je čista i mirišljava s roditeljima, a mi smo ih posmatrali okačeni o plot. Kada bi nestali iza zavjutzka ulice, Tadeuš je izgovarao reč koje smo se ja i Elžbjeta bojali kao vatre: šepertlja!

Tako je pamtim na samom početku, dve Anke, jednu u ružičastom, s mašnom u kosi, drugu bez svesti, kako umire u kući ukrajinskog dakona, ne slažu se u meni, jer je svakom od nas početak proričao jedno, a vreme donelo drugo.

Još tada, kao dete, bila je lepa, a kasnije sve lepša, na savršen, klasičan način, lepa samo u licu, međutim ta lepota je bila dovoljna da potamni pomalo tešku figuru i noge, za koje je Tadeuš svojevremeno rekao da su jevrejske, jer su crvene. Lopta i perorez tada su već pripadali prošlosti, u vrtu je podignuta visoka ljujaška. Tadeuš je to rekao šapatom Elžbjeti i meni, ali mi smo smesta pogledali u svoje noge, da bismo proverili da li govori istinu. Naše noge su bile bakarne, pune ogrebotina i krasta, ali bez traga crvenila.

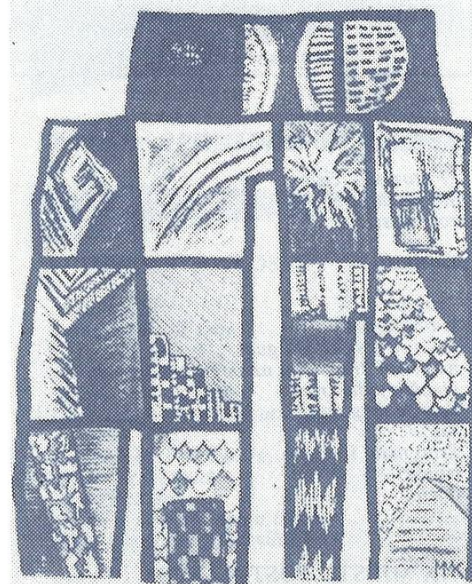
— Jer, vi niste pravi — objašnjavao je. — Pravi Jevreji su bojažljivi, a vi se ne bojite da skaćete sa ljujaške. Niste pravi, zbog toga vam noge nisu crvene.

IDA FINK, izraelska književnica poljskog porekla, rođena je u Zbaražu u istočnoj Poljskoj. Za vreme okupacije našla se u getu. Čudom je uspela da pobjegne iz njega. Godine 1957. nastanila se u Izraelu. Piše priče i radio drame. Piše o sudbini Jevreja u Poljskoj za vreme rata. Za zbirku priča *Ivica vremena* dobila je holandsku književnu nagradu Ana Frank. Ova zbirka prevedena je na niz jezika.

Sedeli smo u travi, a Anka je stajala pored ljujaške, jer je na nju došao red. Stajala je i gledala prema kući, da odande ne doleti glas koji će označiti kraj posete.

— Penji se — rekli smo — i savijaj kolena, to je vrlo lako.

I igrali smo se gašenja sveća. Oko ljujaške rasli su svećnjaci ljubičastog jorgovana, trebalo je samo

milica kuzmanov mrda, klečana tehnika

podići se visoko i odozgo pljunuti na njih. Posle ove kulminacione tačke sledio je efekatan završetak: skok s visine u meku travu. Bila je to dobra ljujaška, bilo je dovoljno lako i mehanički savijati kolena, a ona je već dobijala zalet, letela uvis, iznad krova ambara, iznad ljubičastih svećnjaka, koje je trebalo gasiti. Stubovi su škripali.

— Savijaj noge — vikali smo — ne boj se, savijaj noge!

Ona, lepa lutka, letela je uvis, vetar je nadimao ružičasto jedno njene haljinice koja je otkrivala crvene stubiće njenih nogu.

Već je bila visoko iznad jorgovana — očekivali smo da pljune.

— Usta joj se osušila od straha — mahnuo je Tadeuš rukom.

— Skaći! — vikali smo — sada skaći... .

Njeno lepo lice se skamenilo.

Skočila je mnogo godina kasnije.

Posle rata pričali su mi o njoj i njenim roditeljima, kao na dlanu imao sam tok njihovih sudbina, najpre spokojan i gladak, pomalo lenj, kao nezamu-

Očekivala je pismo posle toga, uzalud. Tada mu je napisala da je bolje biti iskren, da je možda mogao steći utisak da joj se dopada, da to nije istina i da više voli da ga ne vidi tako često kao što je nepromišljenom ljubaznošću to od njega tražila.

Odgovori joj da zaista u tome nije video ništa više od ljubaznosti, koja je bila opšte poznata, i koju nije imao nameru da zloupotrebi dolazeći tako često da joj dosadauje.

Tada mu ona napisa da ga voli, da nikoga nikada neće voleti kao njega. On joj odgovori da se s njim šali.

Prestade da mu piše, ali ne i da misli na njega u prvo vreme. A potom dođe i to. Dve godine kasnije, pošto joj je udovištvo bilo teško, udade se za vojvodu od Mortanje koji je bio lep i duhovit i koji je do Madlenine smrti, što će reći tokom više od četrdeset godina, ulepšavao njen život slavom i nežnošću, prema kojima ona nije bila neosetljiva.

S francuskog:
Pavle Sekeruš

čen talas naše rečice, zatim se iznenada slomio, vrtlog ga je šćepao i odneo u provaliju.

U tom iznenadnom lomu sudbine i u tome kako ju je progutao smrtni vrtlog nema ničeg posebnog, pa ipak taj grafikon za mene nije bio tako jasan, u tako reći geometrijskom crtežu, kao onda kada su mi pričali o Anki.

Njena sudbina trebalo je da bude kao i njena lepota — statična. Škola bez trijumfa, ali i bez neuspeha, bogata udaja. Još prvih godina njen brak je podsećao na majčin i verovatno bi u tančine ponovila njenu sudbinu — bogat dom u gradiću, lepa dečica, lepe haljine, odlazak svake godine u banju — da nije presude vremena, koja je stvarala junake tragedije od najnepoznavanijih.

Poslednji put video sam je u vreme ratnog mira. Šetala je s mužem ulicama gradića, hodali su mirno, uravnoteženo, zagrljeni. Njeno lice bio je i dalje lepo, tako ne na onaj savršeni, besprekoran način, kao nekada. Možda je upravo ta jedva vidljiva naprsina bila žig vremena, koji se kod drugih, manje savršenih ispoljavao fizički brutalnije i izobličnije. Imala je na sebi nešto ružičasto i očigledno je ta vesela, dečja boja činila da se i osamnaestogodišnjaci vraćaju u prošlost, te sam pitala:

— Scaš li se gašenja sveća?

Pogledala me je začudeno. Nije se sećala.

Ubrzo je zakoračila u pakao. Šapatom, bojeći se zvučanja reči, pričalo se kako je postala udovica, pričalo se sa detaljima, sve se događalo na očigled ostalih, jer su postojali ljudi koji su videli i čuli kako je esesovac, koji je rukovodio akcijom, stojeći ispred opštinske zgrade, izvukao karticu i sa nje pročitao ime; videli su kako se njen otac — član opštine — srušio kao da ga je grom pogodio. Radilo se o imenu njegovog zeta. Videli su kako je išao, zastajkivao, nervozno slegao ramenima, pa opet išao, zastajkivao. Ali je išao. Međutim, niko nije video scenu u kući, kako je kucao na vrata skloništa, kako je zvao zeta i govorio mu da mora da ide. Nema svedoka, jer su svi izginuli.

Videli su i povratak udvoje, kako su išli jedno kraj drugog ne razgovarajući.

Kako je živela kasnije s ocem pod istim krovom? Da li su gledali jedno drugom u oči? O čemu su razgovarali? Ne znam. To su stvari koje ni u mislima ne možeš dokučiti. Dovoljne su činjenice.

Nisu dugo bili zajedno, pobegla je u drugi grad i posle mesec dana stigla je vest da su je internirali u Belžec. Ubrzo su joj poginuli roditelji.

Da li je i u vozu, koji je jurio, neko vikao:

— Skaći, sada skaći... .?

Sigurno da je neko vikao, jer su skakali jedan za drugim. Skačila je u tamu.

Sve to se saznalo od mladog ukrajinskog dakona, koji ju je našao na ivici šume, nepokretnu, bez svesti. Ležala je u njegovoj kući, pričao je da je bila lepa i da je hteo da je spase. Zvao je lekara, kupovao lekove, molio se: Gospodi pomiluj... .

Nije umolio sudbinu. Umrla je nekoliko nedelja kasnije, ne došavši k sebi.

S poljskog prevela
Biserka Rajčić